

Bernardus super re familiarī gubernanda

Incipit epistola sancti bernardi super re familiarī gubernanda/ ad raymūdū gratiosum militem.

Deinde sequūtur regule pulcre De modo viuendi omniū fideiū/edite a magistro Johanne gerson.

S Ratioſo ⁊ felici militi Raymūdo dño caſtri Ambosii/Bernardus i ſeniū deduct⁹ Salutē. Doceri petiſti a nobis de cura et modo rei familiaris vtilius gubernande.qualiter patreſfamilias ſe debēt habere. Ad qđ tibi reſpondemus.qđ licet oīm rerū mundanarū ſtatus et exitus ſub fortuna laborent:nō eſt tamen regula viuendi omittenda. De ſumptib⁹ domus

Audi ergo et attende qđ ſi in domo tua ſumptus et redditus ſunt equales:caſus inopinatus poterit deſtruere ſtatū eius. Status hoīs negligētis: domus eſt ruinoſa. Quid eſt negligentia gubernātis domū? Ignis in domo validus et accenſus. Diſcute diligenter eorū diligētiā ⁊ propoſitū qui tua adminiſtrant. Labenti ⁊ nōdum lapſo facultatib⁹/minus eſt verecundū abſtinere:q̃ cadere. Sepius re uidere que ſua ſūt ⁊ quomodo ſūt:magna prudētia eſt. Fluptie ſūptuoſe dānū ſine honore cōferūt. Sūptus pro militia honorabilis eſt. Sumpt⁹ pro iuuādo amicos rationabilis eſt. Sumpt⁹ pro iuuando prodigos perditus eſt.

De familia

Conſidera itaq̃ de cibo et potu animalīū tuorū. qm̃ eſuriunt et non petūt Familiā groſſo et nō delicato cibo nutrias. Qui gulofus effectus eſt:vix aliter q̃ morte mores mutabit. Gulofitas vilis ho-

minis et negligētis: putredo est. Gulositas solliciti
et diligentis: solaciū est. Diebus paschalibus medi
ocriter pasce familiā: et nō delicate. Fac gulā liti
gare cū bursa. et caueas cuius aduocatus existas.
aut inter gulā et bursā qualē sentēciā feras. Mā gu
la pbat effectuosus testib⁹ nō iuratis. Bursa euidē
ter pbat: archa et celario vacuatis: vel breui tēpore
vacuādis. Tūc male iudicas ptra gulā quādo aua
ricia bursā ligat. Nūq̃ recte iter gulā et bursā auari
cia iudicabit. Quid ē auaricia: Sui hōicida. Quid
est auaricia: Paupertatē timere. Semp in paupertate
uiuēdo recte uiuit auarus: nō pdens in se diuitias:
sz aliis refuādo. Melius est enim aliis refuare: q̃
in se pdere. Si abūdas blado: nō diligas caristiā.
q̃a diligēs caristiā: cupit esse pauperum homicida.

Uēde bladū dū paup satis habet: nō q̃do p pau
perē emi nō potest. Uicinis minori p̃cio vēde: etiā
inimicis. Quia nō semp gladio sz fuitio vincit ini
mic⁹. Habēs iūmicū: puerfationē nō hēas cū igno
tis. sz cogita iūmicī tui vias. Debilitas inimici non
est loco pacis: sz treuga ad temp⁹. Si te securū pu
tas: in inimicū quem tu cogitas piculo te exponis.

De feminis tuis suspectis quid agāt: ignoratiā
nō sciētiā queras. Postq̃ sciueris crimen male mu
lieris: a nullo medico curaberis. Dolorem de mala
muliere tūc mitigabis: quādo audies facta de vxori
bus alienis. Cor nobile et altū: nō inquit de operi
bus mulierū. Malā vxorē potius risu q̃ baculo ca
stigabis. Femina senex meretrix: si lex pmitteret:
sepelienda viua esset.

De vestibus.

De vestibus vero teneas: q̃ vestis sumptuosa ē
probatio pauci sensus. Vestis nimis apparens: vi

cinis tediū parit. Stude bonitate placere: nō veste
Mulieris petitio habentis vestes/et vestes querē
tis: non indicat firmitatem.

De amicis.

De amicis teneas illū qui magis est amicus. Et
poti⁹ eū qui sua tribuit: q̃ qui se solū offert. De ver-
bis magna est copia amicorū. Amicū nō reputes q̃
te presentē laudabit. Si cōsulis amico tuo/nō q̃ras
p̃placere ei: s; rationi. Dicas amico tuo in cōsulēdo
Sic michi videt̃. et nō precise: sic agēdū est. Qm̃ de
malo exitu p̃siliū sequitur redargutio facilius: q̃ de
bono laus.

De ioculatoribus.

Visitātes ioculatores/attende de eis q̃ sequūt̃.
Homo ioculatoribus intētus: cito uxorem habebit
cui nomen erit paupertas. Sed quis erit eius filius?
Derisio. Placent tibi ioculatores/finge te audire:
et aliud cogitare. Ridens et gaudens de verbis io-
culatoris: iā sibi pignus dedit. Ioculatores mala
improperātes: digni sunt suspendio. Quid est iocu-
lator? Mala improperans. animū homicide secum
portans. Ioculatoris instrumenta deo non placue-
runt.

De famulo seu famula.

Audi de famulo vel famula. Famulū alti cordis
repelle vt ustrū inimicum. Famulū suis moribus
blandientem/repelle. Famulo te nimis vicino lau-
dāti resistas: aliter decepisse te cogites. Famulū de
facili se verecūdantē: dilige vt filiū.

De edificis

Si vis edificari domū: iducat te necessitas nō vo-
lūtas. Cupiditas edificādi: edificādo nō tollit̃. In-
mia ⁊ iordinata edificandi cupiditas: parit ⁊ expe-
ctat edificiorū ṽditionē. Turris p̃pleta/ ⁊ bursa eua-
cuata: faciūt tarde/ s; valde tarde hoīem sapientem
Vis aliquid vendere? Laue ne partem hereditatis

vendas te potentiori . sed potius minori precio te
minori. Lectū vende plus offerenti. Melius est ta-
men grauē pati famem: q̃ patrimonii venditionē.
Sed melius est vendere: q̃ vsuris subiicere. Nichil
emas in consortio te potentioris. Paruū consortē
patienter sustineas. Nec tibi socius potentiorē vel
fortiorem.

De vsu vini.

Quesiuiſti de vsu vini. Qui in diuersitate vinoꝝ
et abūdātia sobrius est: ille est terrenus deus. Ebrī-
etas nichil recte facit: nisi cum cadit in luto . Fuge
cōsortiū ebrīi. Dum sentis vinū/ quere sōnū potius
q̃ colloquiū. Qui se ebrīū verbis excusat: ebrietatē
suā potius aperte accusat. Male sedet in iuvene vi-
num cognoscere. Fuge medicū ebrīum. Laue tibi
a medico volēte ī te experiri qualiter de simili mor-
bo alios curabit.

De canibus.

Caniculos valde paruos dimitte clericis et regi-
nis. Canes custodes vtilēs sunt. Canes ad venā-
dū/pl^o custāt q̃ inferūt

De dispēsatore bonoꝝ

Habes filium/ dispensatorem bonoꝝ tuoꝝ illum
nō cōstituas. Sed tu dices. Si aduersetur fortuna/
quid prodest viuendi doctrina? Audi quid de hoc.
Elidi stultos omittētes continentia/ et tandē se ex-
cusantes sub fortuna. Sed seruās doctrinā: raro ac-
cusabit fortunā. Raro enī diligentia cū infortunio
sociabis. Sed rarius infortuniū a pigricia separa-
bis. Expectat piger sibi subueniri a deo: qui in isto
mūdo vigilare precepit. Tu ergo vigila/ et leuitatē
expendendi: cū grauitate lucrandi compensa. Ap-
propinquat senectus. cōsulo q̃ deo potius q̃ tuo fi-
lio te cōmittas. Disponis legata/ cōsulo q̃ primo

seruitoribus solui mandes. Diligētibus psonā tuā
nō committas anīam tuā. Committe anīam tuam:
diligentibus anīam suam. Disponere debes ante
morbū. Sepe nāq; quis efficitur infirmitatis suus
et seruus testari nō potest. Liber ergo testeris: āte
q̃ seruus efficiaris. Sufficiat tibi qđ de te dictū ē.

De filiis audi. Patre mortuo querunt diuīsi-
onem bonorū filii. Si nobiles sunt: melior est sepe eo-
rum per mūdum dispōsiō: q̃ hereditatis diuīsiō. Nā
sepe est generis eorū dissolutio: habentiū heredita-
tes/earū diuīsiō. Si mercatores sunt: tutior est eo-
rum diuīsiō: q̃ cōmunicatio. ne vniū infortunium
aliis imputetur. Mater forte remaritari querit:
et stulte agit. Sed vt peccata sua deploret: vtinam
ipsa senex accipiat iuuenē. Nam nedū ipsam: sed q̃
sua sunt abiicit. Quibus abiectis: bibet cū eo cali-
cem doloris quem optauit. Ad quem eam pducatur
sua damnabilis senectus. Finita est epla.

Sequūtur regule pulcre De modo viuendi
oīm fideiū/edite a magro Johāne gerson.
a iiii

De modo viuendi omniū fideiū

Ad nobiles.

Egula prima spectat ad nobiles/ potētes/ et scabiosos. Et est hec. Ne paupes p potē-
tiam suā opprimāt/ nec a subditis suis op-
primi pmittāt. Malos vsus in villis suis
destruāt. Causas pauperū/ viduarū/ z orphanorum
libēter audiant: z cito iuste iudicēt. Munera p iu-
dicio faciēdo/ vel festinando/ aut retardando: nō ac-
cipiāt. Nil a subditis suis extorqant. Ad milites

Egula ad milites tangit luce iij°. Ne minem
cōcutiatis ī persona p potētiam īdebitē. Ne
mini calūniam faciatis ī rebus: quam p militiam fa-
cere possetis. Et pntenti estote de stipēdiis vestris/
z redditibus vris multis tēporib⁹/ accipiēdo vero
ad defendēdam patriam. Math. xviii. Nō sine cau-
sa gladiū portat. zc.

Ad simplices.

Egula simpliciū quoad ecclesiam. Ut ieiuni
ad eccliam veniant. In ecclia missā audiant
z nō loquant: nec circūspiciāt. Ante missā orare de-
bēt vt gratiā dei recipiant. In missa mēoriā passio-
nis cristi habeant. Ante euangeliū sancti iohis nō
exēāt. Sermōes libēter z diligēter audiāt: z rferre
post missā deo grās satagāt.

Ad epōs z p̄latos

Egula epōz z p̄latōz satis patet ad thimoth
iij°. Sportet episcopū sine crimine esse sicut
dei dispensatorē. Et math. xx. Qui maior est vestrū
sit vester minister. i. ad corinth. vi. Hortamur vos. zc
Est autē officiū episcopi malos corrigere z argue-
re. bonos et pusillanimes pacificare. Quia sic dñs
petro ī p̄sona cuiuslibet p̄lati ait. P̄asce oues meas

Et ad thess. v. Fr̃es corripite inq̃etos/ cōsolamini pusillanimes. De istis: i. ad thioth. 3°. Predica ver bũ/ insta oportune/ argue/ obsecra/ in omni patiētia ⁊ doctrina. Et ad gal. vi. Si preoccupat⁹ fuerit ho mo in aliquo delicto. ⁊c. Ad clericos.

Regula clericorū est. habere doctrinam bonā/ vitam sanctam: famā odoriferam. Ad heb. v. Sacerdotes habēt hostias pro delictis offerre. Et aug⁹ i regula sua. Sit vobis cor vñ ⁊ anima vna in dño. Psal. Sacerdotes tui induant iusticia. Collo cē. iiii^o. Induite vos sicut electi dei: viscera miseri cordie ⁊ pietatis habentes. Ad religiosos

Regula religiosorū est. Vivere in obediētia/ ca stitate: ⁊ paupertate. Et debent deuote orare et contemplari/ ⁊ carnē mortificare ⁊ trauitia ⁊ ꝑcu piscencias. Vñ aug⁹ i regula monachorū. In omni bus ⁊ sup omnia amē ⁊ honorificetur deus. Et hu go de sancto victore de claustro aīe. Sūme religio nis regula i hoc depēdet: vt ꝑlati custodiant subdi tos suos. ⁊ subditi ꝑlati benigne obediant. Deuo ti sint senes. Iuuenes vero laboriosi. Sit honestas in habitu/ mediocritas i victu. Sit in claustro assi du: ⁊ ad iūriam tardi. Non sit ciuiles: sed claustra les. Sint intēti psalmis: non causis. Non sit rumor in claustro: sed dilectio. In capitulo nō lites: sꝫ con fessio. In choro sit sacra simplicitas: et circa altare reuerentie honestas. Ad diuites.

Regula diuitū. Ne aliquid iniuste adquirant Ne propter diuitias suas paupes vicinos su os despiciant: sed benigne sustineant. Operariis su is bene et cito persoluant. Adulatores neqꝫ adula trices i mensa sua recipiant Diligēter et libēter ad

cordiam vicinorum laborent. Ad pauperes.

Egula pauperum. Ut diuitibus libenter et fideliter
fuiant: nec diuitibus propter diuitias suas inuide
ant. Nec propter paupertatem adulatione vel detractioe
peccent. Nec impatienter sed gratanter paupertatem susti
neant. Nec iniuste ditari cupiant. Nec propter diuitias
ad quodredas ecclesiam vitent. Nichil furti a familia suorum
vicinorum nec ab aliis retineant. Ad virgines

Egula virginum. Non sint loquaces: sed simplices
corde et habitu. Ad virginitatem mris cristi cogitent
et eam diligant. Choreas vitent. Inter iuvenes non
sedeant: nec se ab eis palpari permittant. Non ament a
liquem illicito amore. Adulatores neque adulatrices
recipiant nec audiant. Orones libenter dicant. Sor
dida verba et inhonesta fugiant. Ad viduas

Egula viduarum est. Ut continentiam diligant: et in
vestibus humiliter se habeant: et oronibus libe
ter insistant. Hoies suspectos in hospicio suo non reci
pian. De consilio proborum se gubernent: et viuant. Sanctam
annam et elizabeth viduas cogitent. Familiam castam
habeant. Parum per vicos currant. Ad nuptas

Egula nuptarum est. Honorare superiores. Dili
gere maritum: et honeste regere familiam. Dilige
ter gubernare domum: et seipsam honestam et irrepreh
ensibilem ostendere siue exhibere. Ad omnes mulieres.

Egula mulierum est. Quod non se indeceter ornatas o
stendant. Aures/collum/guttur/ et caput tegant
humiliter in ecclesia et ubique se habeant: nec alias mulieres
per superbiam suam despiciant. Ad maritos et viros

Egula virorum ad viros et e converso: ponitur
ephes. vi. Viri diligite viros vestras sicut et cri
stus dilexit ecclesiam suam. Uxor autem teneat virum suum. ii. cor. 3.

Uiri cohabitantes secundum conscientiam quasi infirmiori.

Parentum ad filios.

Regula parentū ad filios. Epheſ. vi. Vos patres nolite prouocare ad iracundiā filios vestros. ſed educate eos in disciplina et correctione dei. Col. xii. Nō debēt filii parētibus theſaurizare: ſed parentes theſaurizare filiis.

Filiorū ad parentes

Regula filiorū ad parentes eſt. q̄ parentes honorent: et eis in bonis obediant. nec eis ſua fuerūt. Ante eos non reſpōdeāt. A maledictionibus oīno ſe caueant. Cū parentibus aliquādo ad eccleſiam vadant. Libenter in negociis parentū ſuorum fideliter laborent.

Dominorū ad ſeruos

Regula dominorū ad ſeruos. Epheſ. vi. Vos dñi eadē facite illis. remittētes minas. et ſoluite dño qđ iuſtum eſt. et equum ſeruis preſtate. ſcientes q̄ et vos dñm in celis habetis. Eccliaſtici. vii. Ne ledas ſeruū in veritate operantē. Seruus ſenſatus ſit tibi dilect⁹ quaſi anīa tua. nō defraudes eū libertate: neq; inopem derelinquas illum.

Seruoꝝ ad dominos.

Regula ſeruoꝝ ad dños. Coloceñ. iij. Serui obedite dominis carnalibus. nō ad oculū ſeruiētes: quaſi hominibus placētes: ſed in ſimplicitate cordis timentes deū. Sciētes q̄ a domino accipietis retributionē hereditatis. j. petri. ij. Serui ſubditi eſtote in omni timore dominis veſtris/ non tantum bonis.

Ad familiam.

Regula ad familiā. Ne fraudem dominis ſuis in ſeruiendo/ negligendo faciant. Fideles ſint in rebus ſuis cuſtodiendis. Nichil ab eis auferant

occulte/nec alios facere pmittant. Mūciū malū nō
faciant vxori vel filiis domini sui. De male respōdē
do caueant. Malos rumores fugiant. Verba vnde
malū in domo oriri possit seu discordia: etiā reporta
re vitent. Missi: cito reuertant. Mercedē suā in su
perbia vestiū non expēdant. Ita viuāt in hūilitate:
vt labor eorū sit eis in remissionē pctōrū suorum.

Ad mercatores.

Egula mercatorum est. Ut nō die dñica mer
cent. Non piurent: et ab iniusto sibi caueant
lucro. Non ad diē vendant vel carius propter dila
tionē: vt debitū suū tempore pmissio soluāt. Nec sci
entes mentiant. Equā staterā habeāt: equa ponde
ra et equam mensurā.

Ad tabernarios.

Egula tabernarioꝝ est. Ne permittāt ludere
ad taxillos in tabula sua: neq; in taberna sua.
Deū blasphemare nō permittāt. nec meretrices re
cipiant de nocte. Plenā mensurā dent omnibus.
Vinū cum aqua ad vendendū nō misceant. Nec ali
qua pocula vel fercula aliquomodo ad vendendū
defraudent.

Ad hospites.

Egula ad hospites est. q̄ malos in hospicio
suo nō pmittant: vel scienter recipiant. Nec
hospitibus suis furent auenā vel fenum. Nec susti
neant scienter q̄ hospites fornicent in hospicio suo
Iustam/ bonam/ et rationabilē computationem cū
hospitibus suis faciant.

Ad senes.

Egula ad senes est. In ecclesia libenter tace
ant. Iuuenibus bonū exemplum prebeant.
De maledicendo siue malefaciendo ipsos reprehē
dant. Turpia verba ne habeant. nec laudent malici

as coram iuuenibus. Mulierculas a bono nō retra-
hāt. Nec iuuenes laudēt in supbiis suis. Ad oēs.

Regula ad omnes est. q̄ excommunicatos vi-
tent. Non se inebrient. Pauperes pro posse
suo sustineant. Sacerdotes et religiosos/ & ecclesiā
vbique honorent: et deuote ab eis doctrinam audiāt
Festa bene custodiant. Decimas rite soluant. De-
tractionē caueant. Ab adulatione/ a blasphemia/ a
mendacio/ a periurio/ ab assiduo iuramento/ a turpi-
bus verbis/ et maxime luxuriosis verbis se abstine-
ant. quia circumstantes et audiētes ab eis inflāmā-
tur. Precepta ecclesie teneant. Penitentias sibi in-
iunctas diligenter impleant. Alter alterum ad bo-
num opus inuitet: et de malo reprehendat. Dent li-
benter elemosinas. quia sicut aqua extingit ignem:
ita elemosina extingit peccatū. Missas/ sermones/
et confessiones libenter colant et frequentēt. Abla-
ta restituant. quia non dimittit peccatū: nisi restitu-
atur ablatum. vt dicit augustin⁹. In vespere/ idest i
fine vite/ tormēta inferni: & gaudia paradisi cogitēt

Regula omniū pont̄i Ath. xxviii. Bapti-
zantes omnes gentes In nomine patris
et filii: et spiritus sancti. vt (scdm̄ illud Johis. i⁹.) om-
nes crederent per illum. Prima pctri. iiii⁹. In fide
autem vnanimis/ in oratione estote compatiētes
fraternitatis amatores/ misericordes/ modesti/ hūi-
les/ non reddentes malum pro malo. &c. Ecclesiastes
ultimo. Deum time: et mandata eius obserua. hoc
est omnis homo. &c. Vñ ad gal. vi. Qui hanc regu-
lam secuti fuerint: pax super illos et misericordia.

Amen.

Finis.

PHILIPPE & PI GOVCHER